افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مبـــاد   بدین بوم و بر زنده یک تن مــباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم   از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com   afgazad@gmail.com

تاریخی	Historical

ليکوال: سيد محمد فضل الله بخاري
ژباړن: زاهد خليلي

۲۷ اکتوبر ۲۰۱۴

لومړی نړيواله جګړه

(د انساني تاريخ د لومړی وحشي جګړې له عبرته ډک تاريخ)

۱

یادداشت:

اوراق تاریخ ۳ سدۀ اخیر به روشنی نشان می دهد که طبقات حاکم فئودال، در حالی که خود و خانواده هایشان به سرعت برق از زبان و ادبیات پشتوفاصله می گرفتند و در هر منطقه ای که زندگانی داشتند، تطابق با زبانی و فرهنگی با محیط ماحول را یکی از شاخصه های«تمدن پذیری» به شمار می آوردند، یعنی آنهائی که در تحت سیطره، قیادت و حتا همجواری سلسله های قاجاری پارس زندگانی داشتند، بیشتر از «پارسی» تمام تخمهایشان را در سبد پارسها می گذاشتند و آنهائی که در رابطه با هند بریتانوی قرار داشتند، انگلیس نمائی و انگلیس مشربی را از افتخارات اجدادی شان به شمار می آوردند و در هیچ زمینه ای، کمترین تبارز و بوئی از افغان و افغانیت، زبان و فرهنگ آن از آنها استشمام نمی شد، در ظاهر ادعای تقویت زبان پشتو را نموده، با اتخاذ سیاست ضد ملی و تفرقه افگنانه، به جای تقویت آن زبان، دوری و نفرت از آن زبان را در بین متکلمان سایر زبانها، ترویج می نمودند.

پورتال «افغانستان آزاد- آزاد افغانستان» افتخار دارد بنویسد:

از همان آغاز ایجاد پورتال، با حرکت از موضع خدمت به تمام زبانها و فرهنگهای کشور، بدون کمترین حب و بغضی نسبت به این و یا آن زبان، ما در تلاش بوده ایم تا بستر رشد تمام زبانها را در پورتال مساعد ساخته، در حد امکان، تهاجمات زبانهای بیگانه را از زبانهای کشور بزدائیم.

در همین بستر است که پورتال «افغانستان آزاد-آزاد افغانستان» با جذب همکاری های به دور از ریا و فریب، همکاران گرانقدر زبانهای مختلف کشور را جذب نموده آثار ارسالی شان را با ویراستاری قناعت بخشی منتشر ساخته است. به خصوص وقتی بخواهیم مختصری به ارتباط نشر آثار و مقالات به زبان پشتو چیزی بنگاریم، با آن که آنچه را تا کنون انجام داده ایم به هیچ صورت متناسب با نیازمندی های کشور ندانسته و از آن بابت، انتقادات احتمالی دوستان و علاقه مندان را می پذیریم، مگر در مقایسه با سایر سایتها، به جرأت می توانیم به اثبات برسانیم که بیشتر از همه یک سر و

گردن نسبت به دیگران بلند تر می باشیم. چنانچه نشر آثار علمی، فرهنگی و سیاسی همکاران گرانقدری چون آقایان «خپل شعشعی»، «فرهاد ویار»، «بهاند» و مترجمین « سند» خوبترین گواه در این زمینه می باشد.
محرک ما در انجام این مأمول، اعتقاد راسخ ما به این امر است:
یک زبان را زمانی می توان تقویت نمود که آن زبان را قادر به رفع نیازمندیهای متکلمان خودش و سایر زبانها ساخت، به عبارت دیگر هرگاه یک زبان قادر گردد تا مطالب بیشتری را برای مراجعه کنندگان در دسترس قرار دهد، به همان میزان ، می تواند جای خویش را بین زبانهای دیگر مستحکم بسازد.
گذشته از چنین دید زبان شناسانه ای، از بعد سیاسی مسأله نیز نقش زبان در صیانت آراء و اعتقاد سالم مردم، از تهاجمات پیهم استعمار و ارتجاع از چنان اهمیتی برخوردار است، که هیچ عنصر خواستار تغییر مناسبات حاکم در کشور نمی تواند نسبت به آن بی توجه بماند.
با در نظرداشت تذکرات کوتاه در فوق، اینک که مترجم پر کار کشور آقای «زاهد خلیلی» خود پیشقدم گردیده و با ارسال ترجمه هایشان دست همکاری به طرف پورتال خودشان دراز نموده اند، ما ضمن آن که از این همکاری استقبال و دست شان را به گرمی می فشاریم، برای ایشان و سایر دوستان و همکاران بار دیگر تأکید می ورزیم که «پورتال افغانستان- آزاد افغانستان» به هیچ حزب، سازمان و یا گروه خاصی تعلق نداشته، متعلق به تمام آنهائیست که با خط جلی ضد استعماری و ضد ارتجاعی آن توافق دارند.

شاد و تندرست باشید
ادارۀ پورتال AA-AA

د ژباړن خبرې

د شلمي پيړۍ پيښې په انساني تاريخ کې مهم ځای لري، په دې پيړۍ کې د دوو نړيوالو جګړو سربېره ګڼ داسې پيښې رامنځته شوې، چې په نړۍ کې يې ستر تغييرات رامنځته کړل او هم ورسره نړيوال سياست تغيير وکړ، په دې پيړۍ کې په روسيه کې د لنين په مشرۍ د کمونيزم برياليتوب او وروسته د افغان سپېڅلي جهاد په پايله کې يې ړنګيدل، د عثماني اسلامي خلافت له منځه تلل، د اسلامي فلسطين او يهودو مسئله، کمونستي انقلابونه، سړه جګړه او نورې ډېرې مهمې تاريخي پيښې رامنځته شوې.
دغه په لاس کې کتاب مو د شلمې پيړۍ د يوې سترې تاريخي پيښې په اړه دی، لومړۍ نړيواله جګړه، چې انسانيت ته يې د وژلو، ورانولو، کرکې او نفرت پرته بل څه نه لرل، دغه جګړه د بشريت په تاريخ کې لومړۍ جګړه وه، چې ګڼ شمېر هيوادونو او ان ځو لويو وچو په کې برخه اخيستې وه، جګړې انسانيت ته ډېر زيان واړوه، په ميليونونو ووژل شول، بې کوره او معيوب شول، د بشريت په تاريخ کې دا لومړی ځل وه، چې دومره زيات خلک په لږه موده کې له نړۍ ورک شول.
په کتاب کې جګړه په بشپړ تفصيل سره ليکل شوې ده، د جګړې څخه مخکې د هغو هيوادونو حالاتو هم په لنډ ډول ليکل شوي، چې په جګړه کې ښکيل وه، وروسته د جګړې يوه مهمه موضوع، چې د جګړې لاملونه دي، هم ليکل شوي دي، بيا د جګړې حالات دي، چې په ترتيب سره د هر کال جګړه راوړل شوې ده، د هر کال پيښې د جنورۍ د مياشتې څخه پيل بيا تر د دسمبر د مياشتې پورې ليکل شوې دي.
څرنګه چې جګړه د څو هيوادونو تر منځ وه، همداسې د جګړې جبهې هم په مختلفو ځايونو کې وې، لويديزه جبهه د فرانسې او جرمني سيمه ده، ختيځه جبهه د روسيې سيمه ده، د ترکيې جبهه د ترکيې سيمه ده، د بالکانو جبهه د بلغاريې، سربيا، يونان او استريا سيمه ده او د فلسطين جبهه د فلسطين او مصر سيمه ده.

د کتاب دریمه برخه د جګړې د پای په اړه ده، دلته د جګړې د پای مراحل او تړونونه راوړل شوي دي، ورپسې د جګړې زیانونه او په پای کې د جګړې وروسته د اروپا عمومي حالات په لنډ ډول لیکل شوي دي.
د کتاب په لیکلو کې د لیکوال لخوا ډېر زیار ایستل شوی او هم په ډېر وخت کې یې لیکلی دی، د لیکوال د څرګندونو داسې ښکاري، چې دا به په اردو ژبه د لومړی نړیوالې جګړې په اړه لومړنی تفصیلي او بشپړ اثر وي او په پښتو ژبه خو تر اوسه د داسې نړیوالو مسئلو په اړه نیمه بشپړ اثر هم نه دی لیکل یا ژباړل شوی (ډېر د خواشینی ځای ندی؟ په داسې حال کې چې د جګړې نږدې سل کاله پوره کیدونکي دي).
په کتاب کې ډېر زیات عنوانونه راغلي وه، چې ما په ځینو ځایونو کې د موضوع ګانو د یو شان والي په وجه دوه عنوانه یو ځای کړي او یو عنوان مې ترې جوړ کړی دی او په ځینو ځایونو کې د موضوع د تکرار په وجه مې دوه درې عنوانه پرېښي هم دي، د کتاب په څو وروستیو مخونو کې دوه نورې کوچنۍ موضوع ګانې هم وې، چې ما د ډېرو بوختیاوو او د وخت د کموالي په وجه ونشو کولای هغه وژباړم، که چیرې په راتلونکي کې کتاب بیا چاپیده، انشاءالله هغه به هم وژباړم او یو ځای به یې ورسره چاپ کړم.

په درنښت

زاهدخلیلي

ننګرهار پوهنتون

د ښوونې او روزنې پوهنځي د تاریخ دیپارټمنت د څلورم ټولګي زده کړیال

لومړنی خبرې

د بشریت د تاریخ پاڼې د زرګونو جګړو په دردوونکو کیسو توری شوي دي؛ خو د شلمې پیړی په پیل کې داسې ستره جګړه رامنځته شوه، چې د ځمکې پر مخ یې وحشي او د وینو ډکې کیسې پریښودې. له دې جګړې مخکې انساني فکر، د دومره قتل، غارت، وینې بهولو، بې رحمی او وحشت سره اشنا نه وه، سترګو د انسان په لاس د انساني تباهۍ داسې انځورونه ولیدل، چې وروسته ترې انسان د حیوانیت او وحشت عروج ته ورسیده، جګړې د سرمایه دارې نړۍ مکر او فریب ښکاره کړ.
د اروپا د پوهو خلکو د دوکې، لوړتیا غوښتنې، واک غوښتنې، اقتصادي منډو ترړو، قومي تعصبونو، تیاره فکر او د خپل منځي رقابتونو په پایله کې د ۱۹۱۸-۱۹۱۴ کلونو په منځ کې د انساني وینې هغه ارزانه نمونه وړاندې شوه، چې د ځنګلي ژوند په تاریخ کې یې سارې نه لیدل کیږي.
انساني لوړوالی پایمال شو، انسانیت د حیوانیت او وحشت بڼه خپله کړه، د بشریت بې دریغه قتل عام وشو، په داسې حال کې چې همدغه خلک، چې لاسونه یې په انساني وینو رنګ دي، د نړیوال امن او د انسانیت د بهبود نه ستړې کیدونکي نعرې وهي.
همدې خلکو په ټوله نړۍ کې د سیاسي، اقتصادي او فکري دوکې او منافقت په وجه په خپل قوت او طاقت باندې پوره باور درلود، د خپل بې ساري او غوړیدلي اقتصاد، صنعتي تولید، د نړۍ په معدني ذخیرو باندې په واک درلودلو سره سره یې ځمکنۍ پراختیا غوښته، په دې ډول دوی دوکه شول.
ددې موخې د ترلاسه کولو لپاره اروپايي هیوادونو د نولسمې پیړی د اخرو پورې د نړۍ په نورو هیوادونو باندې فوځي، اقتصادي او سیاسي برترې ترلاسه کړې وه. اروپايي هیوادونه د سوداګرۍ په فریب کې راغلي وه، د افریقا،

اسيا، د امريكا لويه وچه او په استراليا كي اروپايي هيوادونو د هغه ځای حكومتونه د توري په زور يا د سازشونو په ذريعه له منځه وړل او استعمار كړي يي وه.
بل خوا، د نيمايي څخه په زياتو هيوادونو د ولكي په لرلو سره، يي هغوی غلامان كړي وه، د انساني غلامی دغه حالت د استعماري هيوادونو د ناوړه موخو لپاره قرباني كيدي.
اوس استعماري هيوادونو ښه باغونه، معدنونه او د تېلو غونډي ستر نعمتونه په لاس كي لرل، د دولت د لاسته راوړلو او په براعظم باندي د ولكي كولو پېل د نولسمي پيړی په دويمه نيمايي كي پېل شوی وه، اروپايان پوهيدل، د چا سره چي دغه شيان په لاس كي وي، د نړی په انسانانو باندي به واكمني كوي، پرمختګ به كوي او قوي كيږي به.
پورته ذكر شوي خبري د همدې كتاب موضوع ده. په دې كتاب كي كوښښ شوی، چي په لومړی نړيواله جګړه كي د ښكيلو هيوادونو(اروپا) او نورو حالات وڅيړل شي، د جګړې اسباب، علتونه، احوال، پايلي او اغېزې بيان شي او د اوسنيو حالاتو په نظر كي نيولو سره لوستونكو ته جامع تبصره هم وړاندې شي، دا ددې لپاره، چي كتاب د تاريخي اړخ په درلودلو سره، سره د راتلونكي لپاره د ډېوی كار وركړي.
شلمه پيړی د تاريخ يوه برخه ګرځيدلي ده، موږ اوس په يوويشتمه پيړی كي يو، د لومړی نړيوالي جګړې يوه پيړی پوره كيدونكي ده، نن ددې خبرې اړتيا ده، چي موږ خپل شاوخوا حالات وګورو، خپله ملي تګلاره جوړه كړو او په خپل ذهن كي دې پوښتنو ته ځواب پيداكړو، چي:
اوسني حالات په كوم لور روان دي؟
ايا د نن ورځي انسان د شلمي پيړی د پېل د وخت د انسان نه زيات محفوظ دی؟
ايا نړی يو ځل بيا د همداسي يو خطرناك او وحشي پای په طرف نه ده روانه؟
همداسي زياتي پوښتني د بشريت د پايښت په اړه موجودې دي او د يوه قناعت ښونكي ځواب په تمه دي.
په ظاهري ډول خو ميدان پخواني بربري او وحشي ميدان ته ورته دی، انسانيت يو وار بيا زخمي شوی دی او.... او كيدای شي، چي حالات يو ځل بيا د وروستي ځل لپاره همداسي حالات رامنځته كړي.

سيد محمد فضل الله بخاري
د كتاب ليكوال